

Gebrand op actie

Deel 55 uit de serie 'De onbekende helden van 1940-1945'

Door: Henk G. Westland, luitenant-kolonel b.d.

Dienen onder de bezetter hangt marechassee, later parketwachter Ben de Vries de keel uit. Hij duikt onder en vindt aansluiting bij een knokploeg in Leeuwarden. Ben wil en krijgt actie maar zijn onervarenheid zal hem al snel parten spelen.

Ben de Vries (22), na de capitulatie afgezwaaid als dienstplichtig kanonnier, solliciteert bij de Marechassee en verbindt zich in augustus 1940 bij het Depot Marechassee in Apeldoorn voor een periode van zes jaar. Na vier maanden opleiding wordt hij als marechassee te paard geplaatst bij Eskadron Rotterdam. Dit eskadron wordt op 11 juli 1941 naar de Nederlands-Belgische grens gestuurd ter aflossing van het daar gestationeerde marechasseepersoneel. Al enige tijd wordt daar ter bestrijding van smokkel extra politie ingezet. De Vries komt terecht in Sas van Gent. Aan deze detachering komt voor hem een eind wanneer hij in oktober 1941 wordt overgeplaatst naar Brigade Hoek van Holland. In juli 1942 wordt hij geplaatst bij de Staf van het District 's-Gravenhage als paardenoppasser in het complex Koninklijke Stallen. De politie in Nederland wordt ingaande maart 1943 door de bezetter gereorganiseerd. Voor de marechassees geldt dat zij worden ontslagen bij de Marechassee, aangesteld bij de Staatspolitie en ingedeeld bij de nieuwe 'Marechassee (Gendarmerie)'. Dat geldt ook voor marechassee De Vries, die wordt aangesteld als wachtmeester der Staatspolitie met als standplaats 's-Gravenhage. Medio juni 1943 gaat hij parketdiensten verrichten en wordt hiervoor overgeplaatst naar de Parketgroep Rotterdam. Wanneer per 1 augustus 1943 een nieuw Korps Parketwacht wordt opgericht (scheiding tussen organen van justitie en politie) krijgt hij een aanstelling als wachtmeester der Parketwacht en gaat werken bij de Parketgroep 's-Gravenhage.

Ingelijfd bij KP Leeuwarden

Echter, Ben heeft er genoeg van om

onder de bezetter te dienen en wil zich aansluiten bij de illegaliteit. Begin juni 1944 verlaat hij 's-Gravenhage en als geboren en getogen Fries duikt hij onder in Friesland. Zijn eerste onderduikadres is aan de Oostersingel in Leeuwarden. Over Bens motivatie schrijft illegaal werker Wim Steginga: "Nog hoorde ik hem antwoorden – na eerst grondig getest te zijn door [...] Krijn v.d. Helm – 'Ik wil zelf actief meedoen, om het niet langer anderen alleen te laten doen.'" Eind juni wordt Ben ingelijfd bij de 'centrale KP' (knokploeg) te Leeuwarden, waar hij al snel in actie zal komen.

De provinciale leiders Krijn van den Helm en 'Gaele de Vries' (alias van Pieter Wijbenga) en de KP-Leeuwarden, waren in juni 1944 druk geweest met maar liefst drie liquidaties, waaronder die van politiemann Wolters op 27 juni in Heerenveen. Nu is er weer tijd voor het 'kraken' van een distributiekantoor, dat wordt het kantoor in het stadhuis van Workum. De leider van KP-Leeuwarden 'Gerrit Hakman' (alias van Gerard Haagen, een ondergedoken marechassee uit Dieren), wordt met de uitvoering belast. Met vijf man van zijn ploeg, waaronder nieuwkomer Ben, en met assistentie van vier KP'ers uit Sneek, zal de klus in de morgen van 7 juli worden geklaard. De Leeuwarder ploeg vertrekt via hun (wapen)bergplaats in het pakhuis van Tamminga op de fiets naar Sneek. De volgende dag rijden ze met twee auto's naar Workum. De kraak verloopt vlot en de buit is goed: veel distributiebonnen en het dienstpistool van de bewaker. Een PTT-medewerker heeft ervoor gezorgd dat die morgen de telefoonlijn van Workum naar Leeuwarden en Sneek gestoord is, waardoor

Bernardus de Vries wordt geboren op 19 juni 1918 in Harlingen, zoon van een houtwerker, los werkman. Ben groeit op in zijn geboorteplaats als de een na jongste in een gezin met zeven kinderen. Na de lagere school gaat hij aan het werk als machinaal houtbewerker.

In augustus 1937 meldt Ben zich als vrijwillig dienstplichtige voor de lichte 1937 bij het 4e Regiment Veldartillerie (4 RA), bereden veldartillerie gelegerd in de Van Essenkazerne in Ede. Een jaar later gaat hij met groot verlof. Na de afkondiging van de algemene mobilisatie op 28 augustus 1939 meldt hij zich weer bij zijn regiment. In de meidagen van 1940 wordt 4 RA ingezet ter ondersteuning van 10, 22 en 15 Regiment Infanterie ter verdediging van de zuidflank van de Valleistelling, ter hoogte van Veenendaal en Woudenberg. Over de persoonlijke inzet van kanonnier De Vries zijn geen bijzonderheden bekend. Na de Nederlandse capitulatie wordt hij op 24 juni 1940 met groot verlof naar huis gestuurd.

pas anderhalf uur na de overval de politieinstanties in kennis zijn gesteld.

Landwacht ontdekt Oldsmobile

Ben zit op zijn plek bij de ploeg. Gaele: "Hij had er zich meteen thuis gevoeld en genoten van de verhalen over acties die zijn nieuwe collega's hadden uitgevoerd. Slechts één ding was hem tegengevallen: die acties vonden slechts af en toe plaats. Zijn onrustige grimmigheid snakt naar meer werk." En dat zal blijken op 13 juli, enkele dagen na de overval in Workum. Ben en nog twee KP'ers houden de wacht – de leiding was de stad uit – wanneer er een telefoontje komt. De Landwacht heeft in de schuur van de firma Jan de Jong de Oldsmobile van de KP gevonden. Wat nu? Ben, gebrand op actie, wil eropaf, de twee meer ervaren

KP'ers hebben bezwaar maar gaan toch schoorvoetend akkoord. Ze fietsen langs de schuur en zien landwachters bezig met de auto. Ben wil terug om de auto veilig te stellen, maar de andere twee niet, dat risico is hun de auto niet waard.

Inmiddels hebben de landwachters gum-miknuppels in de wagen gevonden en het voorbij fietsen van drie belangstellende mannen wekt nu achterdocht. Landwachters Geveke en Bakker gaan achter ze aan en krijgen Ben te pakken. Geveke: "Deze hielden wij aan en op bevel handen omhoog, trachtte hij bij een van zijn zakken te komen, waarop ik zijn pols naar boven draaide en een trommelrevolver 9 mm. uit zijn linker overjas haalde." Meteen gaat Bakker achter de twee anderen aan, terwijl Geveke met zijn arrestant op weg gaat naar de gevonden auto. Echter, Ben geeft zich niet zomaar over. "Tijdens dit overbrengen door een nauwe straat sprong de arrestant plotseling een openstaande deur binnen waarbij ik twee schoten op hem loste. Hij verborg zich in een kast welke ik onmiddellijk onder vuur nam, welk vuur door hem met 5 schoten beantwoord werd en ik hierbij door een schampschot aan de linkervinger werd geraakt. Na mijn pistool leeggeschoten te hebben, met de rest van de vijf patronen, kwam de inmiddels op de schietpartij afgekomen commandeur [Bakker] binnen stormen, welke eveneens door de kast heen vuurde en zijn pistool leegschoot, waarop de arrestant naar buiten stormde en ons een gaskomfoor naar het hoofd smeed. Onmiddellijk hebben wij hem weer gegrepen en met onze pistolen neergeslagen. Met de even later aangekomen in beslaggenomen auto is hij toen naar de Sicherheitspolizei overgebracht [...]. Zijn tweede pistool, een automatisch pistool cal. 6.35 is later door ons gevonden [...]. De man had enige schoten door zijn jas en een schot in zijn rechterbeen."

Die avond zitten de drie leiders, Krijn, Gaele en Gerrit verslagen bijeen. Met enig zelfverwijt, want dit was nooit gebeurd als een van hen thuis was geweest. Vanuit het Huis van Bewaring in Leeuwarden komt een ferm bericht van Ben: "Al slaan ze me dood, ik zeg niks." Bemoeidigend, maar uiteraard worden wel voorzorgsmaatregelen genomen. De

vraag is natuurlijk: wat weet Ben, pas drie weken bij de KP? Is hij – met ook nog een schotwond in zijn been – wel opgewassen tegen de methoden van de *Sicherheitspolizei* (Sipo)? Ben wordt de volgende dag overgebracht naar *Fliegerhorst Leeuwarden* om zo een mogelijke bevrijdingspoging te verijdelen.

Er speelt ook nog een eerdere gebeurtenis die het Nationaal Steunfonds (NSF) aangaat, een illegale organisatie voor financiële ondersteuning aan onderduikers. De leider daarvan in Friesland, belastingambtenaar Jan Evenhuis, is op 10 juli in een poging om zijn in Amsterdam gearresteerde dochter vrij te kopen, daar zelf gearresteerd.

KP-leider Krijn, een collega van Evenhuis, brengt nu enkele dagen later het inmiddels veiliggestelde NSF-archief over naar de bergplaats van de KP, het pakhuis van Tamminga, maar vertelt dit niet aan Gaele en Gerrit. Na Bens arrestatie overleggen de leiders over de ontruiming van de bergplaats, maar een andere is zo snel niet voorhanden. Bijzonder is dat Krijn nog steeds zijn mond houdt over het archief van Evenhuis in het pakhuis...

Volkomen murw gebeukt

In de morgen van zaterdag 15 juli valt de Sipo in Leeuwarden woningen en ook het pakhuis van Tamminga binnen. Daar vinden ze o.a. wapens, uniformen, munitie, radio's en het NSF-archief.

Ben was binnen een etmaal doorgeslagen, na urenlang zwaar mishandeld te zijn; volgens Gaele: "Volkomen murw gebeukt." Hij had adressen en namen genoemd, maar betrokkenen waren al ondergedoken, wisten weinig of konden voordoen niets te weten. Dat nu in het pakhuis ook dat NSF-archief lag, kon Ben niet weten. Met dit archief in handen van de Sipo volgen nieuwe verhoeren; Ben en Jan Evenhuis verblijven inmiddels bij de Sipo in Groningen. In de nacht van 25 op 26 juli volgt nog een grote actie door Sipo, Landwacht en (NSB-)politie mannen, waarbij negen personen worden gearresteerd en twee dagen later nog iemand. In de weken daarop worden daarvan zes personen die er niet van verdacht worden in relatie tot NSF te staan, weer vrijgelaten.

Ben en de overige arrestanten worden naar Kamp Vught overgebracht.

Represaille

In het dorp Birdaard stappen op 15 augustus twee 'controleurs' van de Crisis Controle Dienst (in werkelijkheid Sipo-agenten, een Nederlander en een Duitser) de winkel binnen van slager (en illegaal werker) Leijstra met de bedoeling hem te arresteren. Snel worden lokale KP'ers gealarmeerd, die beide mannen na een worsteling doodschieten. De bezetter reageert daarop met het verwoesten van Leijstra's winkel en maakt in het Duits en Nederlands het volgende bekend:

Bekendmaking

De Höhrere SS- en Polizeiführer "Nordwest" en General-Kommissar voor het Sicherheitswesen maakt bekend:

Als vergeldingsmaatregel voor de boosaardige en laffe moord op twee leden van de bezettende macht in Birdaard op 15.8.1944 werd een groter aantal zich in arrest bevindende terroristen en saboteurs uit de provincie Friesland terechtgesteld.

Op de fusilladeplaats bij Kamp Vught worden op 18 augustus veertien mannen – waaronder Ben de Vries en Jan Evenhuis – doodgeschoten, waarna hun lichamen zijn gecremeerd. Hun namen staan vermeld op het monument op de fusilladeplaats.

Krijn van der Helm verlaat Friesland na de inval in het pakhuis, maar wordt op 25 augustus 1944 op zijn onderduikadres in Amersfoort tijdens een handgemeen door een Nederlandse Sipo-agent doodgeschoten. Landwachter **H. Geveke** raakt zwaar gewond bij de bevrijding van Groningen en overlijdt op 25 mei 1945 in een *kriegslazarett* te Zuidlaren.

Bronnen: o.a. 'Bezettingstijd in Friesland II' (1995) door P. Wijbenga, 'Een doodgewone KP'er' (1965) door P.J. Stavast.

De auteur verricht historisch onderzoek naar de gevallen die in de oorlog 1940-1945 behoorden tot de (Koninklijke) Marechaussee. Wilt u reageren? Uw reactie is welkom op het redactieadres of rechtstreeks per e-mail aan de auteur op marchaussee4045@gmail.com.

Marechaussee Contact 22e jaargang | nummer 5 Oktober 2021

Marechaussee Contact is een uitgave van Stichting Marechaussee Contact en verschijnt tweemaandelijks.

Aan de inhoud wordt veel zorg besteed, echter noch de stichting noch de redactie aanvaardt enige aansprakelijkheid voor eventuele fouten en/of onvolkomenheden. Door derden aangeleverde inhoud geeft niet noodzakelijk de mening van de stichting of de redactie weer. De redactie behoudt zich het recht voor door derden ingezonden kopij aan te passen, in te korten, of niet te plaatsen.

Voor het overnemen van artikelen, gedeelten daarvan en/of foto's is toestemming van de redactie vereist. Na verkregen toestemming dienen de bron, de artikelkop en de naam van de auteur te worden vermeld.

Redactie

Martin Aalbers
Mieke Bloemheuvel (eindredactie)
Rob van Cutsem
Willem Geense
Frans Meijer
Henk Rijke
Henk Westland (coördinatie & eindredactie)

Aan dit nummer werkten mee

Cees van Ingen
Pier Scholte

Contact met de redactie

Postbus 125, 7590 AC Denekamp
t.a.v. Redactie Marechaussee Contact
redactie@marechausseecontact.nl

Wijzigen van adresgegevens / opzeggen

ledensecretaris@marechausseecontact.nl
(zie verder pagina SMC-informatie bij administratie en werving)

Vormgeving

Pleun van der Linde,
Content Innovators BV, Den Haag

Druk

Wilco BV, Meppel

Aanleveren kopij voor een volgende uitgave

Voor het aanleveren van kopij graag eerst contact opnemen met de redactie.

3	Observaties
4	Agenda Activiteiten voor en door (oud-)marechaussees
4	Nestelpennen Actuele berichten
6	Zo vader zo zoon Familie De Boer. Een nassaublauw leven in de muziek, deel 1
10	IKNG Gepaste Indië-herdenking in Roermond
12	Uitgelicht Een nachtdienst om nooit te vergeten
14	1940-1945 Gebrand op actie
16	Dienstplichtigen Oud-dienstplichtig marechaussee volgt generaal-majoor b.d. op
19	Veteranen Nationale Taptoe 2021. Decor: Nationaal Militair Museum
20	Uit 'De Marechaussee grijpt in' Straffen
22	Fonds Sociale Zorg De winkel van Fonds Sociale Zorg, dat is winkelen voor elkaar
24	Vrienden van het museum 'Heibel in en om 't Heike, Marechaussee tegen criminaliteit (1908-1914)'
25	SMC In Memoriam brigadegeneraal b.d. drs. A.D. Vriezen Marechausseejeep uit 1952 als nieuw
26	Personalia
27	SMC-informatie

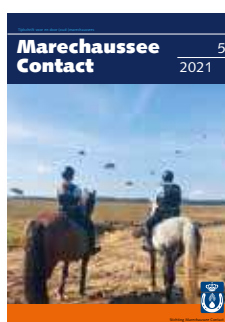

Foto omslag:

18 september 2021, Ginkelse Heide, Brigade Oostgrens-Noord ondersteunt Market Garden-herdenking